

**СТАТУС ЛАТИНСЬКИХ НОМІНАТИВНИХ УТВОРЕНЬ
З ПРОПРІАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ
МІКРОТЕРМІНО СИСТЕМИ «ІНФЕКЦІЙНІ ХВОРОБИ»**

Валентина СИНІЦЯ, Олена МИРОНИК

Вищий державний навчальний заклад України «Буковинський державний медичний університет», Чернівці (Україна)
lena123elena@bk.ru

**THE STATUS OF LATIN NOMINOTYPICAL FORMATIONS
WITH A PROPRIATE COMPONENT IN THE MICROSYSTEM
«INFECTIOUS DISEASES»**

Valentyna SYNITSIA, Olena MYRONYK

Higher State Educational Establishment of Ukraine
“Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID S-7416-2016; ORCID ID 0000-0002-8346-3662
ORCID ID 0000-0002-5717-7267

Синиця В., Мироник Е. Статус латинских номинативных образований с проприальным компонентом микротерминосистемы «Инфекционные болезни». Цель статьи – описать результаты лингвистического наблюдения касательно транспозиции проприальных образований в микротерминосистему «Инфекционные болезни», затрагивая тенденции внутрисистемной синонимии и терминологической вариантности. **Научные методы:** количественного анализа, описательный, а также структурный. **Научная новизна.** Впервые изучено лексико-семантическое и словообразовательные структуры латинских терминологических комбинаций с одноименными и топонимическими компонентами. **Выводы.** Результаты лингвистического исследования свидетельствуют о наличии в современной латинской инфекционной терминологии следующих групп терминов: термины греческого происхождения, термины латинского происхождения, гибридные термины, образованные с помощью греческих и латинских словообразовательных элементов, термины, заимствованные из современных языков, термины с проприальным компонентом. Особый интерес представляют антропонимы и топонимы, количество которых в денотативной области «Инфекционные болезни» является чрезвычайно высоким.

Ключевые слова: инфекционные болезни, антропонимы, топонимы, термины-депропонаты, морфолого-синтаксические оделы термино-образования, терминологическая синонимия и вариантность.

Актуальність дослідження. Упродовж багатьох століть латинська наукова номінація не втрачає своєї актуальності в лексикографічній практиці багатьох галузей науки й медицини зокрема. Засвоєння наукового стилю, усталення на належному рівні медичного дискурсу з адекватним використанням міжнародної латинської термінології, глибоке усвідомлення термінованих понять вимагає від фахівців зосередження уваги не тільки на вербальній формі нозологічних одиниць, але й на проблемах процесу латинського медичного термінотворення. Адже ще Карл Лінней, відомий шведський ботанік, зоолог, доктор медицини, автор понад 14 наукових праць, написаних латинською мовою, писав: «Nomina si nescis, perdit cognitio rerum» – «Якщо не знаєш назви, зникає знання речей». Сучасний етап розвитку медицини як науки, поява нових наукових даних час від часу призводить до необхідності корекції змісту чи плану вираження існуючої термінології з метою оптимального визначення термінованого поняття, вдосконалення галузевих терміносистем. У зв'язку з цим, аналіз поточного стану функціонуючих термінів різних субмов медицини є бажаним, оскільки дозволить прослідкувати сукупність денотативних і семантичних ознак термінологічних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Дослідження

способів утворення номінативних одиниць, семантичних критеріїв номінації понять медичної терміносистеми залишається предметом постійного обговорення в науковій літературі. За останні п'ятнадцять років увага дослідників зосереджується як на медичній термінології в цілому (Кондратьев Д. К., 2008; Варнавская Е. В., 2009; Величкова С. М., 2012; Терлецька І. М., 2012; Извекова Т. Ф. и соавторы, 2014; Татаренко Т. В. и соавторы, 2015), так і на окремих її підсистемах (Шевцова С. В., 2005; Маковська О. О., 2011; Стегніцька Л.В., 2017). Чимало уваги в цих публікаціях відводиться питанню функціонування в медичній терміносистемі саме епонімних утворень, кількість яких в базовій медичній термінології складає 10–12%.¹ Якщо взяти до уваги окремі підсистеми медичної терміносистеми, то відсоток епонімних утворень ще вищий². Результати дослідження проблем епонімії в сучасній медичній науці знайшли відбиття також у низці епонімних словників з окремих медичних галузей, напр., кардіології, ангіології і ревматології (Губін В.Н., 2003); акушерства і гінекології (Голота В.Я., 2004); травматології і ортопедії (Корольов С. Б., 2007); морфології (Гончаров В.І., 2009) et cetera. Незважаючи на досить значний доробок вітчизняних науковців стосовно медичних термінів з епонімним компонентом, зацікавленість цим способом поповнення медичного дискурсу залишається актуальною.

¹ Kondrat'ev D. K. «Sovremennaya medytynskaya eponymicheskaya terminologiya» [Modern medical eponymic terminology], *Zhurnal Hrodenskoho hosud. med. un-ta* [Journal of Grodno State University], Вып. 3 (23), 2008, P. 129–131.

² Shvetsova S.V. *Linhvystycheskyy analiz sposobov termynooobrazovanyya v sovremennoy anhluysskoy oftal'molohycheskoy termynosysteme* [Linguistic analysis of the ways of term formation in the modern English ophthalmic terminology system], Avtoref. dyss.na pr. uch. step. kand. fylol. nauk, 10.02.04 - germanskiye yazyki, Nizhegorodskiy gosudarstvennyy lingvisticheskiy universitet im. N.L.Dobrolyubova, Irkutsk, 2005, 22 p.

Об'єктом дослідження обрано мікротерміносистему «Інфекційні хвороби». Спеціального аналізу латинських антропонімних і топонімних термінів у цій галузі медичної науки нами не виявлено, тоді як, наприклад, особливостям інфекційних термінів-топонімів в англійській медичній термінології присвячена окрема стаття³. Заради справедливості відмітимо, що окремі приклади антропонімних та топонімних інфекційних термінів згадуються чи не в кожній з публікацій, присвячених лексико-семантичному та словотвірному дослідженню медичної термінології.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано метод суцільної вибірки, кількісного та компонентного аналізу, описовий метод, що уможливило здійснення семантичних характеристик формантів антропонімних та топонімних найменувань інфекційних хвороб, пояснення особливостей їхньої будови, функціонування синонімів.

Предметом вивчення стали пропріальні – антропоніми та топоніми – назви як складова частина системи термінотворення в медичній галузі. Фактичний матеріал у кількості 725 одиниць був відібраний нами з сучасних медичних енциклопедичних словників⁴ і спеціальної літератури.

Виклад основного матеріалу. Сучасна латинська мікротерміносистема «Інфекційні хвороби» представлена однослівними термінами латинського (напр., *pestis* – чума), грецького (напр., *typhus* ← τυφος – тиф), гібридного (напр., *appendicotyphus* ← лат. appendix + гр. τυφος – апендикотиф, «замаскована» форма черевного тифу) походження, запозиченими термінами з сучасних мов (напр., з італійської: *influenza* – грип, *scarlatina* – скарлатина; японської: *sodoku* – судоку, інфекційна хвороба від укусу шурів; арабської: *bejel* – беджель, хронічна інфекційна хвороба, спричинена подібною до збудника сифілісу спірохетою *Treponema bejel*; іспанської *tabardillo* чи його фонетичний варіант *tarbadillo* – ендемічний висипний тиф пацюків), багатослівними композитами типу *mononucleosis infectiosa* – інфекційний мононуклеоз тощо. Значний відсоток у досліджуваній мікротерміносистемі посідають відпропріальні найменування, тобто терміни, до складу яких входить антропонім/антропоніми (напр., *morbus Brill-Zinsseri* – хвороба Брилла-Цинссера: рецидив епідемічного висипного тифу. Американський лікар та дослідник Natan Edwin Brill (1860–1925, Нью-Йорк, США) вперше описав захворювання в 1898 році, ще раз у 1910 році, а американський бактеріолог та імунолог Hans Zinsser (1878–1940, Нью-Йорк, США) у 1923 році вперше висунув гіпотезу про рецидивне походження повторного висипного тифу, тому у найменуванні нозології присутні два прізвища вчених. До речі, це захворювання відоме ще під назвою *morbus Brillii*, а також кваліфікативними терміносполученнями *typhus latens*, *typhus recrudescens*, *typhus sporadicus*) чи топонімом (напр., *ulcus Buruli* – виразка Бурілі; назва цієї нозологічної одиниці з'явилася в 60-і роки XX ст., коли в Уганді, провінції *Бурулі*, вперше було зареєстровано локальну епідемію цього захворювання).

З урахуванням когнітивного аспекту, серед відібраних⁶ інфекційних термінів з відпрізвищевим компонентом виділяємо такі групи:

номени на позначення методів дослідження, які застосовуються з метою диференціальної діагностики для постановки правильного діагнозу інфекційного захворювання. У якості означуваних компонентів вживаються слова латинського (*reactio, testum*) та грецького (*methodus*) походження. Таких термінів нами виявлено понад 20, у більшості з них *reactio et testum* є варіантами термінологічної синонімії. 8 термінологічних назв є двослівними композитами, утвореними за поширеною в медичній терміносистемі схемою «*reactio/testum/methodus* + прізвище розробника в родовому відмінку». Напр., *reactio Widali = testum Widali* – серологічна реакція для діагностики черевного тифу (Georges Fernand-Isidore **Widal**, народився у 1862, Dellys, Алжир – помер у Парижі, Франція в 1929. Бактеріолог за фахом, Жорж Відаль у 1896 році розробив реакцію для діагностики черевного тифу, яка до сьогоднішнього дня використовується для встановлення етіології захворювання); *reactio Pirqueti = testum Pirqueti* (Clemens Peter Freiherr von Pirquet, австрійський патолог і педіатр, проживав і працював у Відні, роки життя: 1874–1929, запропонував даний тест у 1907 році) – діагностична проба на виявлення підвищеної чутливості до туберкуліну, що вказує на зараження туберкульозом або захворювання на туберкульоз et cetera.

До складу трислівних термінів входять прізвища двох винахідників – (таких термінів ми нараховуємо 6), напр., *reactio (testum) Weill-Felixi* – діагностичний тест для виявлення у людини тифу. Запропонували дану методику в 1916 році австрійський мікробіолог та патолог, який працював у Чехії, Edmund **Weil** (1880–1922) та його співробітник, бактеріолог польського походження Arthur **Felix** (1887–1956);

терміни-номінанти поняття «хвороба» представлені граматичною моделлю «іменник *morbus* + прізвище лікаря», напр., *morbus Crohni*, яка одержала свою назву за іменем американського гастроентеролога Барилла Бернарда Крона (Burrill Bernard **Crohn**, 1884 року народження, Нью-Мілфорд, Коннектикут, США – помер 1983 року в Нью-Йорку, США), який вперше описав у 1932 році 18 випадків цього захворювання; *morbus Hanseni* (норвежський лікар Gerhard Henrik Arnaue **Hansen**, народився у 1841 році в м. Берген, Норвегія – помер у Флурьє, Норвегія, в 1912 році; вперше описав бактерії *Mycobacterium leprae* в 1873 році) et cetera;

терміни, номінуючі характерні для певного інфекційного захворювання симптоми та ознаки, переважно утворені за схемою «*symptoma* + прізвище вченого» і складають чи не найбільший сегмент утворень з прізвищевим компонентом, напр., *symptoma Larrey* (Dominique-Jean Larrey, французький військовий хірург, народився у 1766 році в Боден, помер у 1842 році в Парижі); *symptoma Brdliki* (описав чеський педіатр Iiří Brdliík, 1883–1965) тощо. Нами виявлено цілі гнізда термінів, утворених з використанням імені реальної особи, напр., сім менінгеальних симптомів Брудзінського

³ Dem"yanchuk O. Osoblyvosti terminiv-toponimiv v medychnyy terminolohiyi [Features of terms-eponyms in medical terminology] : [E-source], URL: http://www.rusnauka.com/35_NG_2016/Philologia/4_216695.doc.htm

⁴ Arnaudov G. Terminologia medica polyglotta: Latinum. Russkyi. English. Francais. Deutsch [Terminologia medica polyglotta: Latinum. Russian. English. Francais. Deutsch], Sofia, 1979, 943 p.; Ilustrovanyi medychnyi slovnyk Dornalda u dvokh tomakh [Illustrated Dornald Medical Dictionary in two volumes], Lviv: Naukova Dumka, T. 2, 2003, P. 2261–2294; Petrukh L., Holovko I. Ukrainsko-latynsko-anhliyskyi medychnyi entsyklopedychnyi slovnyk u 4 t. [The Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary in four volumes], K.: VSV «Medytsyna», T. 3, 2016, 742 p.

(Т. Brudzinski, 1874–1917, польський лікар) утворених за моделлю «symptoma + прізвище вченого + уточнюючі компоненти», напр., *symptoma Brudzinski superius (occipitale)*, *symptoma Brudzinski contralaterale (inferius)*, *symptoma Brudzinski medium (pubicum)* et cetera.

Значно рідше зустрічається термінологічна модель «signum або phenomen + прізвище вченого/вчених», напр., *phenomen Isayev-Pfeifferi* (Vasily Isayevich Isayev, російський мікробіолог, 1854–1911 і Richard Friedrich Johannes Pfeiffer, німецький бактеріолог, 1858–1945, які в 1894 році в берлінському інституті інфекційних хвороб вперше відкрили цей діагностичний метод) – явище бактеріолізу холерних вібріонів, уведених в черевну порожнину імунізованих лабораторних тварин; *signum Rosenbergi* (російський інфекціоніст, 1874–1933) – поява клітин Тюрка на фоні нейтрофільного лейкоцитозу і моноцитозу в крові при висипному тифі тощо;

терміни на призначення синдромів. Типовою в даному випадку є термінологічна модель «syndromum + прізвище вченого у родовому відмінку однини»: *syndromum Fournieri* – симптомокомплекс пізніх проявів цереброспинального менінгіту та сифілітного менінгоенцефаліту (французький дерматолог Fournier, 1832–1951); *syndromum Roger* – атипова форма кашлюку, характеризується частими нападами чхання (Roger H., французький лікар, 1809–1891).

Терміни з топонімним компонентом для кодифікації інфекційних синдромів представлені у кількісному відношенні незначно: *syndromum Akureyri* – синдром Акурейри, інфекційна хвороба вірусної природи, яка нагадує поліомієліт; вперше була зафіксована та описана під час спалаху хвороби серед юнаків 15–20 років в місті Акурейри (північ Ісландії) в 1948 році. Синонімом до цього терміна є *morbus Akureyri*; *syndromum Ardmor* – ардморський синдром, інфекційна хвороба неясної етіології з рецидивами і затяжним перебігом, уперше спостерігалась в місті Ардмор (штат Оклахома, США) на американській авіаційній базі;

номени на позначення конкретної нозологічної одиниці, напр., *schistosomiasis Mansoni* (шотландський лікар, відомий паразитолог Sir Patrik Manson: народився в м. Олдмелдрум, Великобританія – помер 1922 року Лондон, Великобританія). Загалом на честь Сера Патріка Менсона названо 8 видів гельмінтів роду нематод підроду Filarioidea, рід москітів триби Mansonini підроду Culicinae, інфекційне захворювання *mansonellosis* (депропіонат з суфіксом -osis); *meningitis Armstrongi* (американський бактеріолог Ch. Armstrong, 1886–1958) – хоріоменінгіт лімфоцитарний: запалення мозкових оболонок з втягуванням у процес судинних сплетень головного мозку, лімфоцитарним плеоцитозом у цереброспинальній рідині; *meningitis Mollarete* (P. Mollarete, французький невролог, 1898–1987, описав хворобу в 1944 році) – рецидивуючі гарячкові напади, загальна слабкість, болі голови і менінгеальні симптоми, супроводжувані вираженою поліморфнонуклеарною запальною реакцією в спинномозковій рідині. Зустрічаються також відтопонімні утворення, напр., *exanthema Boston* – бостонська екзантема, помірна гарячкова екзантематозна хвороба, епідемія якої сталася в Бостоні, штат Массачусетс, *verruca peruana* чи *verruca peruviana* – перуанська бородавка, шкірна форма бартофельозу, що характеризується еритемно-везикулярною висипкою на обличчі, шиї, зовнішніх поверхнях кінцівок. Особливо багато термінів (11 номінацій) з топонімним компонентом мо-

жна побачити у словниковій статті «encephalitis»; більшість із них є двослівними конструкціями в називному відмінку однини, морфологічно складаються з іменника encephalitis та узгодженого з ним прикметника, який вказує на кліматогеографічні особливості поширеності захворювання: *encephalitis japonica* – японський енцефаліт, гостре інфекційне захворювання з трансмісивним шляхом передачі інфекції, назва зумовлена епідемією 1924 року, яка забрала життя 7000 японців; *encephalitis Americana* – американський енцефаліт, менінгоенцефаломієліт, що викликається арбовірусами групи В, захворювання поширене в центральній і західній частині США et cetera. Нами виявлено тільки два терміни з епонімним компонентом, які стосуються різновиду енцефалітів: *encephalitis Rasmusseni* (Theodore Brown Rasmussen, невролог і нейрохірург, народився 1910 року в Прово, Юта, США, помер 2002 року в Калгарі, Канада; описав захворювання у 1958 році) – енцефаліт Рамсуссена, рідкісне запальне захворювання головного мозку, яке уражує дітей до 15 років і характеризується резистентною до лікування епілепсією та *encephalitis Economo* (Constantin Economo, австрійський невропатолог, народився 1876 року в м. Бреїла, Румунія, помер 1931 року у Відні, Австрія; вперше описав захворювання у 1917 році) – енцефаліт Економо, рідкісне інфекційне захворювання.

Пандемії гострого інфекційного захворювання, спричиненого РНК-вірусами А,В,С родини Orthomyxoviridae, що час від часу забирають мільйони життів у різних куточках світу, послуговували підставою до утворення найменувань різновидів грипу з урахуванням первинного місця локалізації: *influenza Asiae* – азіатський грип (пандемія почалася в Китаї у 1956 році, тривала до 1958 року, забрала життя 2 млн. осіб), *influenza Hong Kong* – гонконгівський грип (внаслідок мутації азіатського грипу в Гонконзі в 1968–1969 роках тривала епідемія, що призвело до загибелі 1 млн. осіб), *influenza A/H1N1 California* – каліфорнійський грип (назва з'явилася тому, що вперше вірус цього захворювання було виділено саме в Каліфорнії), *influenza russica* – російський грип (пандемія грипу розпочалася в Росії у 1978 році), *influenza hispana* – іспанський грип (таку назву хвороба отримала тому, що в Іспанії 39% населення було уражено вірусом грипу; за даними літератури, упродовж 18 місяців 1918–1919 років від епідемії у всьому світі померло 100 млн. осіб). Синтаксично вище описані топонімні терміни можна розділити на дві групи: неузгоджене означення (іменник influenza + назва країни), таких прикладів є три та узгоджене означення (іменник influenza + прикметник, утворений від назви країни), таких прикладів нараховується два.

В окрему групу слід виокремити **терміни-депропіонати** (лат. префікс de – від + лат. Proprius – власний) – це деривати, утворені від власного імені шляхом суфіксації. Серед афіксальних похідних мікротерміносистеми «Інфекційні хвороби» продуктивністю вирізняється суфікс грецького походження **-osis**. Залежно від основи, з якою він поєднується, цей суфікс може вказувати на незапальне захворювання тривалого характеру; патологічне розростання тканин; захворювання, пов'язане з накопиченням в тканинах речовин або токсинів; збільшення кількості клітин за умови приєднання до компонента *-cytus*; *інфекційне захворювання, спричинене збудниками чи паразитом*. Саме це виділене вище значення суфікса прослідковується в низці інфекційних

термінів. Для прикладу розглянемо етимологію деяких депропонатів:

rickettsiosis ← повна форма прізвища *Ricketts* + суфікс *-osis*—етимологічно назва інфекційного захворювання **риккетсіоз** пов'язана з іменем американського бактеріолога Говарда (в іншій транскрипції - Ховарда) Тейлора Рікеттса (*Ricketts* Howard Taylor народився 1871 року в м. Фіндлі, Огайо, США – помер 1910 року в м. Мехіко, Мексика), який відкрив у 1909 році мікроорганізми; бразильський вчений Г. де Роша Ліма запропонував назвати їх на честь Говарда Рікеттса **Rickettsia**. Хвороби, спричинені риккетсіями, стали називати **риккетсіозами**. Нами виявлено також двослівний термін **rickettsiosis sibirica** (синонімічна назва **rickettsiosis asiatica**), який поєднує в собі антропо-топонімний компоненти;

borreliosis ← основа назви спірохети *Borrelia* ← від імені французького лікаря і бактеріолога Amédée *Borrel*; народився 1867 року в м. Казуль-ле-Безьє, Франція, помер там же в 1936 році, на честь якого і були названі бактерії, + суфікс *-osis*;

brucellosis: *brucell-* ← *brucella* ← *Bruc* (усічена форма прізвища *Bruce*) + латинський суфікс *-ell-* + формант *-osis*. Етимологічно назва пов'язана з іменем англійського бактеріолога, паразитолога, епідеміолога *David Bruce*, який народився в 1855 році у Мельбурні, Австралія, а помер у 1931 році у Лондоні, Англія. Девід Брюс відкрив та описав мікроорганізми *Brucellae*, здатні спричинити цю зооантропонозну інфекцію, у 1887 році на о. Мальта, де він працював упродовж чотирьох років (з 1884 по 1888 рік);

listeriosis ← основа назви роду бактерій *Listeria*, відкритих ще у 1924 році та названих у 1927 році на честь англійського хірурга *Joseph Lister* (народився 1827 року, графство Ессекс, Англія, помер 1912 року, графство Кент, Англія), який вивчав природу захворювання на території Південної Африки + суфікс *-osis*;

salmonellosis: *salmonell-* ← *Salmonella* ← *Salmon* (повна форма прізвища американського ветеринара *Daniel Elmer Salmon*, який народився у 1850 році в Маунт Олів Таунші, Нью-Джерсі, США, помер 1914 року в Бьютт, Монтана, США, на честь якого у 1900 році Ж. Ліньєр запропонував назвати рід бактерій *Salmonella*) + латинський суфікс *-ell-*+ формант *-osis*;

shigellosis: *shigell-* ← *Shigella* ← *Shig* (усічена форма прізвища *Shiga* Kiyoshi (1871 року народження, Сендай, префектура Мняги, помер 1957 року, Токіо), японського лікаря і мікробіолога, відкрившого збудника дизентерії, якому пізніше було присвоєно назву *Shigella* + латинський суфікс *-ell-*+ формант *-osis*).

На нашу думку, проаналізовані вище терміни слід вважати продуктом вторинної номінації: на першому етапі антропоніми були покладені в основу утворення назв збудників, і вже потім від назви збудника утворювалися найменування нозологічних одиниць. Терміни такого типу компактні, зручні для професійного користування, чітко вмотивовані, зрозумілі в інтернаціональних масштабах. Крім того, структурна модель вищеписаних термінів досить проста і чітка: до основи слова, що позначає патогенний збудник, додається суфікс *-osis*.

За даними літератури, в номенклатурі інфекційних хвороб зафіксовано найвищий відсоток топонімичних термінів. Найбільшу кількість інфекційних термінів з топонімним формантом виявлено в словниковій статті з ключовим словом **febris**. Загальна кількість термінів на позначення поняття «лихоманка, гарячка» складає по-

над 170 лексичних одиниць, в тому числі найменувань з топонімичним компонентом ми нараховували 70 (40%).

Якщо йдеться про групу геморагічних гарячок, яка, за класифікацією Чумакова М.П. (1979), нараховує 13 самостійних захворювань людини, то в назвах 11 з них присутній топонімний формант, який інформує не тільки про місцевість, де захворювання вперше було зареєстровано, але й про особливості етіології та епідеміології кожного з видів.

Структурально латинські терміни на позначення цих нозологій представлені трислівною моделлю; синтаксично – це узгоджене означення, де перше місце посідає термін **febris** (морфологічно – це іменник латинського походження жіночого роду III відміни), з яким узгоджується прикметник грецького походження, що вказує на характерні для цієї патології ураження судин з розвитком тромбозів чи кровоточивості (завжди використовується термін **haemorrhagica**), а третю позицію посідають прикметники, що вказують на географічний регіон. Таких номінацій нами виявлено чотири: *febris haemorrhagica boliviana* – болівійська геморагічна гарячка (прикметник *boliviana* свідчить про те, що вперше прояви хвороби були зафіксовані в Болівії, за даними літератури, у 1950 році); *febris haemorrhagica argentinica* – аргентинська геморагічна гарячка (перший випадок було зареєстровано 1953 року поблизу м. Хунін, Аргентина); *febris haemorrhagica sibirica* – омська геморагічна гарячка (виявлена вперше в 1945 році в Омській області); *febris haemorrhagica bucoviniensis* – буковинська геморагічна гарячка (випадки цього захворювання спостерігались у південно-західній частині Чернівецької області з 1947 року).

Виявлено приклад, коли у словниковій дефініції компонент *haemorrhagica* опускається, хоча сам термін позначає саме геморагічну гарячку, напр., волинська гарячка – *febris volhynica* (в часи Першої світової війни в окопах на території Волині спостерігалась велика кількість випадків цього захворювання, що вербально зафіксовано у найменуванні).

Для акцентуації уваги, що захворювання передається кліщами, до структури терміна додається означення *acarina* (загальна назва ряду класу «кліщі») в однині або множині, а третю позицію кількаслівного терміна посідає назва місцевості, напр., *febris acarina Colorado* (такою назвою вперше скористався у 1930 році Ф. Е. Бекер) – колорадська кліщова гарячка; *febris acarina Africana* – південно-африканська кліщова гарячка.

Три назви контагіозних гарячок репрезентуються іншою термінологічною моделлю – двома іменниками в називному відмінку однини. На першому місці стоїть знову ж таки іменники **febris**, а функцію апелятива представляє пропріальна назва місцевості, напр., *febris Marburg* – гарячка Марбурга (перші спалахи хвороби описані у м. **Марбург**, Німеччина, у 1967 р.), *febris Lassa* – гарячка Ласса (м. **Ласса** розташовується в північно-західній Нігерії, де вперше лікарі звернули увагу на дану патологію), *febris Ebola* – гарячка Ебола (перші прояви захворювання виявлені у 1976 році серед жителів поблизу річки **Ебола** в Заїрі).

За механізмом передачі найменувань гарячок з антропонімним компонентом нами не виявлено, проте ми знайшли все ж-таки один термін *febris Pel-Ebsteini* (голландський терапевт Р. К. Pel, 1852-1919 та німецький терапевт W. Ebstein, 1836-1912), які у XIX ст. описали різновид лихоманки, характерний для лімфогранулома-

матозу, розглядаючи його як варіант рецидивної гарячки⁵.

Як видно з лексикографічних джерел, назвам гарячок з топонімним компонентом притаманна синонімія, незважаючи на неоднозначне відношення до цього явища багатьох науковців. У нашому випадку наявність синонімів пов'язана з виявленням схожої клінічної картини в різних географічних регіонах. Наприклад, підставою для появи синоніма до *febris Marburg* послужив величезний спалах цієї патології у 1976 році в селищі Джуба та селах **Маріді** й Нзара в Південному Судані, що й призвело до створення терміна *febris haemorrhagica Maridi*.

Отже, для інфекційних термінів з топонімним компонентом характерні терміни-словосполучення, константна частина яких вказує на певну патологію, а змінна частина, виконуючи функцію апелятива, конкретизує це поняття. Кількість складників змінної частини коливається від одного до трьох слів.

13 найменувань з топонімним компонентом та один епонім зафіксовано в словниковій статті з денотатом *typhus*. Продуктивність даного способу терміноутворення пояснюється дуже просто – до уваги береться географічний район, де захворювання було задокументовано вперше. Більшість із топонімних найменувань тифу мають від одного до 11 варіантів назв. Наприклад, гостре інфекційне захворювання, спричинене *Rickettsia typhi*, поряд з топонімним утворенням *typhus mexicanus* вербально представлено ще такими термінами, як *typhus murinus*, *typhus exanthematicus endemicus*, *typhus urbanus*, запозиченим з іспанської мови терміном *tabardillo* і ще одним топонімним терміном *typhus mandschuricus*; еквівалентами до топонімного терміна *typhus europaeus* є епонімний термін *morbus Brillii* та ціла низка двослівних термінів з узгодженим означенням: *typhus classicus*, *typhus exanthematicus*, *typhus epidemicus*, що, безумовно, утруднює інформаційне забезпечення в діяльності фахівців.

Гостре інфекційне захворювання інфекційна жовтяниця (наукова назва іктерогеморагічний лептоспіроз) термінологічно представляється кваліфікативним словосполученням *leptospirosis icterohaemorrhagica* та кількома епонімними утвореннями: *morbus Landouzy* (Louis Theophilic Joseph Landoucy, французький лікар, 1845–1917), *morbus Lancereaux-Mithieu* (французькі лікарі Etienne Lancereaux, 1829–1910 і Albert Mathieu, 1855–1917), *morbus Vasilyev-Weili* (російський інфекціоніст Микола Петрович Васильєв, 1852–1891, який у 1883 році вперше виокремив іктерогеморагічний лептоспіроз з усіх жовтяниць та німецький лікар, доктор медицини Adolf Weil, 1848–1916, який у 1886 році детально описав чотири випадки цього захворювання, що в подальшому призвело до утворення назви *morbus Vasilyev-Weili*).

Синонімічною назвою хронічного інфекційного захворювання *lepra* є епонім *morbus Hansenii* (Gerhard Henrik Armauer Hansen, норвезький лікар, 1841–1912, ідентифікував у 1873 році *Mycobacterium leprae*) та композит *hansenosis* (дериват утворено від прізвища лікаря

Hansen + грецький суфікс -osis); поряд з *lepra tuberculoides* функціонує епонім *morbus Danielssen-Boeckii* (Daniel Cornelius Danielsson, норвезький патолог, 1815–1894 і Karl Wilhelm Boeck, норвезький учений, 1808–1875, які виділи два різновиди лепри: вузликіву – *lepra nodosa* і анестетичну – *lepra anaesthetica*); синонімічними назвами є *lepra Lucio*, *lepra Lucio-Alvarado*, вперше описана R. Lucio та I. Alvarado в Мексиці в 1852 році, досконало вивчена в 1938 році F. Latapi, що призвело до появи уточненого епонімного варіанту *lepra Lucio-Latapi*.

У спеціальній літературі⁶ ми знайшли низку термінів, пов'язаних з іменами українських інфекціоністів. Здебільшого, ці терміни розкривають специфічні ознаки (signum) або симптоми (symptoma), притаманні інфекційним захворюванням. Так, наприклад, з іменем нашого сучасника, доктора медичних наук, професора, академіка, завідувача кафедри інфекційних хвороб Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського Михайла Антоновича Андрейчина пов'язані назви семи раніше невідомих симптомів інфекційних хвороб, зокрема, *symptoma Andreychyni* – симптом Андрейчина, дрібні болючі вузлики як наслідок запальної реакції м'язової тканини і судин на проникнення личинок трихітел; *signum Andreychyni* – ознака Андрейчина, відносна гіпотермія, а нерідко і «термоампутація» дистального відділу нижньої кінцівки, що виявляється за допомогою термографа на боці висипу при оперізуючому герпесі попереково-крижової ділянки. Прізвище доктора медичних наук, професора Михайла Борисовича Тітова, який понад 20 років очолював кафедру інфекційних хвороб Львівського національного медичного університету ім. Д. Галицького, є складовим компонентом двох епонімних термінів – *symptoma Titovi* et *signum Titovi*. Усьому світу відомі двослівні терміни, де в якості апелятива використані прізвища вітчизняних інфекціоністів: *symptoma Bogdanovi* (І. Л. Богданов, 1903–1988), *symptoma Braude* (І. Р. Брауде, 1890–1958), *symptoma Andrei* (М. Ф. Андрець, 1898–1961).

З огляду на те, що термінологічна варіативність притаманна медичній терміносистемі в цілому, ми звернули увагу на факт існування двох чи більше термінів на позначення одного й того ж термінологічного поняття. Для прикладу розглянемо депропіонат *brucellosis*. У всіх сучасних словниках на позначення цього інфекційного захворювання паралельно наводяться два епоніми: *morbus Bangi* (Bernhard Bang, датський ветеринар і бактеріолог, 1848–1932) et *morbus Bruce* (Devid Bruce, англійський лікар, 1855–1931), два топонімних: *febris mediterranea* (мальтійська гарячка) та один термін, який не має відношення до пропріальних утворень: *febris undulans* (хвилеподібна гарячка). Такі приклади не поодинокі і заслуговують подальшого всебічного дослідження.

Висновки. Резюмуючи вищесказане зазначимо, що відпропріальна складова відноситься до значного за обсягом сегменту мікротерміносистеми «Інфекційні хвороби». До сьогоденішнього дня використання реальних денотатів – прізвища дослідника, вченого, лікаря чи

⁵ Vorona I.I. «Do pytannya synonimiyiv terminolohiyi. Leksykohrafiya ta terminosystemy» [Regarding the issue of synonymy in terminology], *Naukovi zapyski. Seriya "Filolohichna"* [Scientific note], 2010, P. 317–323; *Vozianova Zh. I. Infektsiyni i parazytarni khvoroby* [Infectious and parasitic diseases], Kyiv: Zdorov'ya, T. 1, 2008, 854 p.; T. 2, 2008, 656 p.; T. 3, 2012, 902 p.;

⁶ Holubovs'ka O. A. *Infektsiyni khvoroby* [Infectious diseases], Kyiv: Medytyna, 2012, 738 p.;

назви регіону масового поширення хвороби залишається високопродуктивним способом номінації нозологічних одиниць, нових ознак тієї чи іншої інфекційної патології, незважаючи на те, що у травні 2015 року ВОЗ було опубліковано рекомендації щодо утворення назв нових інфекційних хвороб людини, де, зокрема, акцентувалася увага на недоцільності використання в якості термінотворчих елементів географічні назви та імена людей. Враховуючи зростаючу тенденцію до євроінтеграції, перспективним надалі вважаємо проведення зіставного аналізу інфекційних термінів з пропріальним компонентом на предмет існування ідентичних чи термінологічних варіантів у термінологічній базі європейських мов. Попередня розвідка, проведена нами на матеріалі англійської мови, підтверджує факт існування саме термінологічних варіантів, напр., латинському терміну з топонімним компонентом *febris haemorrhagica Tauricae* в англійській медичній терміносистемі відповідає *Crimaea hemorrhagic fever*, латинському терміну з топонімним компонентом *febris acarina Collorado* відповідає англійський еквівалент *Collorado tick fever* і т.д.

Synytsia V., Myronyk O. The status of Latin nominotypical formations with a propriate component in the microsystem "Infectious diseases". Objectives. The paper outline's results of complex research of multicomponent terms-phrases with propriate component and de-propions with suffix -osis based on material of terminological sublanguage «Infectious deseas». The **method** of continuous sampling and quantitative analysis made it possible to select the studied nominations; inventory of selected terms was done with the help of the descriptive method as well as their analyzing of structure and the framework of functioning; the component analysis enhanced to establish basic meanings of the concept.

Nowelty. The study of lexical-semantic and word-building structure of Latin terminological combinations with eponymous and toponymic components was conducted for the first time, both mechanisms of formation and productive models of formation were observed.

Conclusion. The use of the propriate component remains a highly productive way of nominating multicomponent terminological units representing infectious pathologies. The results of a linguistic study concerning transposition of propriate formations in the micro-terminological system "Infectious diseases" are described: the tendencies of intra-systemic synonyms and terminological variability are examined.

The results of linguistic study show that the following groups of terms exist in modern Latin infectious terminology: terms of Greek origin, terms of Latin origin, hybrid terms, terms, that are formed with the help of Greek and Latin word-building elements, as well as the ones borrowed from modern languages and terms with propriate component. Anthroponyms and toponyms are of particular interest, the number of which in the denotative field of

"infectious diseases" is too high.

Among the selected infectious terms with a propriate component, accordingly the cognitive aspect, the following are singled out:

nomens for designation of research methods
terms - nominees with the notion of illness
terms, nominating symptoms and features that are specific to a particular infectious disease

terms for indication of syndromes

terms for designation of a specific nosological unit.

A separate group includes depropionate terms with the suffix -osis.

Particular attention is paid to eponimic terms consisting names of Ukrainian infectionists. Lexical-semantic, morphological and syntactic structure of infectious terms with a propriate component for verbalization such infectious diseases as febris, typhus, lepra, leptospirosis icterohaemorrhagica are being studied carefully.

Key words: infectious diseases, anthroponyms, toponyms, depropionate terms, morphological-syntactic patterns of term formations, terminological synonymy and variability.

Синиця Валентина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», автор міжнародних та вітчизняних наукових статей, тез, доповідей, співавтор національних підручників з латинської мови для студентів вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів. Коло наукових інтересів: дослідження лексико-семантичних та дериваційних процесів у латинській медичній терміносистемі.

Synytsia Valentyna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Foreign Languages Department of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", author of international and national scientific articles, theses and reports, coauthor of national textbooks on Latin for the students of higher medical and pharmaceutical institutions. Focus of scientific interest: investigation of lexical-semantic and derivative processes in Latin medical terminology.

Мироник Олена – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини та інфекційних хвороб ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», автор понад 74 наукових та методичних статей. Коло інтересів: гепатологія, медична термінологія.

Myronyk Olena – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of Internal Medicine and Infectious Diseases Department of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", author of over 74 scientific and methodological articles. Research interests: hepatology, medical terminology.

Received: 10.01.2018

Advance Access Published: March, 2018

© V. Synytsia, O. Myronyk, 2018